

Маленькая Принцесса

A black and white photograph of a young girl, likely a child actress, dressed as a princess. She is wearing a white, lace-trimmed dress and a tiara. She is smiling and holding a bouquet of flowers. The background is dark and textured. The text "Маленькая Принцесса" is written in a stylized, cursive font across the top of the image.

Ортогу республика чемпион Кетан Яковлев.

Ортоку республика чыгышына Кетла Яковлев.

ЕРОП СОРОКОУМОВ

ТӨРӨӨБҮТ АЛААСКА МАХТАЛ

А.С. Бродников төрөөбүтэ 95 сылыгар

Абата, Спиридон Федорович Бродников Төлөй нэһилиэгин олохтоого, биһиргэ төрөөбүт үһүэ этилэр – быраата Ньукумаан уонна балта Арыына. Спиридон Федорович кэлбит-барбыт, сытты-хотуу, ону-маны булар-талар, кыратык атыллан-эргизинэн дыарыктанар киһи эбитэ үһү. Ол кэмгэ "Саҥа олох" дигэн холкуос тэриллэ-биттэр кылгас биризмэҥэ бэрэссэ-дэтэлиинэн үлэлини сылдьыбыт. Эдэр эрдэҕиттэн бэйэтин бас билэр атынан сайынны бөрөмөдэйгэ, эбэтэр кыһынны сыарҕага тизээн таһааран нэһилиэккэ дьон-сэргэ-наадылар күннээҕи табаарын эргинэр идэлээҥэ. Куоракка киирэн дьы куортаннаһан кэргэттэринэн эмиз олоро сылдьыбыттар, онно ардыгар баһаарга туран эти-арыы-ны атыллырынан дыарыктана сылдьыбыт.

Ийэтэ, Прасковья Федоровна сырдык ыраас хааннаах, уһун баттахтаах, сүрдээх холку майгылаах, иистэннээх, асчыт саха дыахтары-гар барыны-бары сатыыр ис-иһиттэ-ти сырдыгынан сыдыаһа сылдьар кэрэ дыахтар этэ дигэн дьонун-сэргэтин ортолугар үтүө өйдөбүл хаалбыт. Дьуодальга баар дьыллэрэ ол кэмгэ тыа сиригэр суох бэрт сэдэх нууччалыы онгоһуулаах тутуу эбитэ үһү. Ийэлэрэ Прасковья Федоровна наһаа ыраас туттунуулааҥа, онон дьытэ олох таһара дьы-этин курдуга. Ону ыаллара "Борос-куобуйа дьытэ аата үчүгэйдик, киһи дууһалыын сыһыанар" – ди-эн сөрөн-махтайан кэпсээн онго-с-түлүгө. Кинилэри кылтта биһир тэл-төһө иһигэр Испирдизин ийэтэ (бы-раата) Ньукумаан (Николай Федо-рович Бродников) кэргэннээн Ма-айалыын олох кэксэллэһэ ыаллыы олохтообуттар. Сени уонна Олүөскэ дигэн уолаттарадаах эбиттэр, дьы-лэрэ эмиз нууччалыы онгоһуу-лааҥа. Оттон абаҕалара Олексей Бродников орннордоох эмиз ык-са ыаллыы кыра олбуордаах уһаайбага олохтообуттар. Олексей орннордоох кыыстара Маайа (Мария Алексеевна Бродникова) Болтонгор дьонго, норуотка Чочо-олоп Уола дигэн аатынан биллэр Саввин Афанасий Андреевичка кэргэн тахсыбыта. Кинилэр үс орлоох эбиттэр: Степан Афанасье-вич Саввин – Күн Дьырибинэ, саха уус-уран литературатыгар үтэ жа-ырып киллэрбит биллиилээх су-руйааччы, Виктор Афанасьевич Саввин – РСФСР үтүөлээх, Саха АССР народнай артыыһа, Мария Афанасьевна Саввина (Аайа) – по-эт, биллиилээх тылбаасчыт Гаврил Иванович Макаров – Дьуон Дьаныһы кэргэнэ.

Чочоолоп Уола аах оролорутар өлүүлээх буолан, Биһиргэдээх Аайаны эһэлэригэр Олексей Брод-никовка (ийэлэрин аҕатыгар)

Төлөйгөн төрүттээх, уйаҕас дууһалаах лирик-поэт, прозаик, билли-лээх суруйааччы ССРС Суруйааччыларын союһун чилиэнэ, Саха АССР даһиһа, Эриһик Эриһтин аатынан литературнай бириэмийэ лауреата, Аҕа дойдуга сэриигин кыттыылааҥа Алексей Спиридонович Бродников соторутаарыта олунньу 26 күнүгэр төрөөбүтэ 95 сылын туолла. Кини Чу-сааһа Дьуодальы (билигин Бродников алааһынан биллэр) дигэн сүрдэ-эх кэрэ костүүлээх айылҕалаах алааска аастыта. Алаас сыһыатын хай-һыононо, хаптаҕаһа, отонно толору буолара. Оттон нэлэһийэн көстөр ула-хан күөлүгэр күс-хаас таптаан олохсуйара, төрүүрү-ууһуура.

Төлөйгө "абаһыттан муннаран" ииттэрэ сылдьыбыттар. Ол иһин артыыс Биһиргэ Саввин, маһнай эһээтин араастаанньатын суруу-лан Бродников эбит, олох калып үлэһит буолан баран Саввин дигэн уларыттарбыт. Кини бастакы кэр-гэнин, баай дьон кыһын Олөөнү Дьуодальга олорон сүгүннэрэн аҕалан үс күннээх уруу тэрилли-бит. Чочоолоп уола Охонсхой ку-руутун уруу-аймах дьонугар Бродниковтарга Төлөйгө кэлэн ыалдьыттан, хонон-өрсөн барара эбитэ үһү. Аймахтара кинини олус убаастаан көрсөллөр эбит, Афанасий Андреевич судаарыскайдарга үөрэнэн нууччалыы ааҕар, суруйар буолбут. Кинилэр сүбэлэринэн ай-ылҕаны кэргэччи, бастакы оҕуруот-чут, эмгээх оту хомуйааччы. Дэгит-тэр уус, кини сатаабатта дигэн туох да суох эбит: сааны, чаһыны онорор маастар, оһох кырҕаҕы-тин үктэччи, нуучча оһоҕун онороччу. Маһы хаамтарбат эрэ уус эбитэ үһү. Ол да иһин буоллаҥа буолуо, Биһиргэ Саввин бастакы кэргэниттэн уола, Афанасий Вик-торович Бродников анал үөрөҥө су-ох эрэри, республикаҥа кини биллибит дэгиттэр маастар: ху-дуһунуһук, быһкаҕаһыт, тийэр уонна мас ууһа, пааматынныктары онороччу, хас да төгүл персо-нальнай быһастаҕа кини эйгэр көрдөрүүгө турбута.

Афанасий Саввин – Чочоолоп Уола онорбут мас хоппото, мин ий-эбэр Хоту көһөрүлүү кыттыла-лааҥа, Коммунистическай үлэ ударнига, үлэ-тыыл ветерана 90 саастаах, билигин Дьуокуускай ку-оракка олорон Евдокия Спиридо-новна Бродниковаҥа баар. Киниэх кырдыҕас эдьийэ, Дьуон-Дьаныһы кэргэнэ Мария Афанасье-вна-Аайа өлүөн аҕай иннинэ, минигин өйдүү-саһыы сырыт дигэн иһиттээн-хомуостаан кэриэс буол-лун дигэн бэлэхтэбит. Мин бу мас хоппону, Сардаана Платоновна Ойуунускайга көрдөрүөхтүн олус баҕарбытым даҕаны кэмчирэйэн кыһан көрдөрүөхкө хаалбытым. Тоҕо көрдөрүөххүн баҕарбыккы-нын дьытэҕэ, кини аҕа Платон Ойуунускай туһунан "Аҕам сыр-дык аата" дигэн ахтыы кинигэтигэр манньык суруйан турарлаах: "Мин таай эһээбин (Афанасий Андре-евич Саввин – Чочоолоп Уола) ты-ыннааһын баттаспатаһым, кини 1943 сыл сааһыгар өлбүт этэ. От-тон, улахан мас хоппору кини араас туттар малларын быһыгар син-һыгас рулон кумаарыга айыһыы кэргэн нууччалыы суруйбут били-элэрин көрбүтүтэххин. Бука калып оһох саһаҕа буолбуттара буолуо. Ол хоппону элбэхтик "инчийби-тим", биһиргэ холуогуну саахар (са-харнаа ҕолоһка) аһаары лампасы-ай кэмпиттэ соторгун булан бары үөрүүбүт улахан этэ. Эдьий Аайа (Дьуон Дьаныһы кэргэнэ), таҕаҥа баранан, кынат биэрэн хоппо түтүгүн минигистэһит, мин саа-хар, чэй быһаастаах бохтон күнү быһа мохуорка, сэбирдэх табах уонна муох курдук тууреккай табах кыһаҕаһыгар араартаабыттаах-пын. Арааһа, элбэх сыл устата ол-бу хаһаас хаалана сылдьыбыт быһылаах. Дьыкты хоппо этэ! Чочо-олоп Уолун хоппото."

Дьэ, ити этилэр, Сардаана Плато-новна суруйан хаалларбыт улахан мас хоппото, мин ийэбэр өйдөбүһүк бэлэх быһыыгынан тиксипит буолуон сөп.

Эһээбит Спиридон Бродников биһиргэ төрөөбүт балта Арыына сүрдээх сытыары-сыһыаҕас, кини холку майгылаах этэ. Сэмэн Алек-сеев дигэн киһиэхэ эргэ баран, Чу-рапчы Хадаарыгар олохсуйбута. Кинилэр Мааһа, Маайа дигэн икки кыыстаахтара уонна Бүөтүр дигэн уоллаахтара. Кэлэн лаппа сааһырыар дьэри кыра кыһыгар Мария Семеновна, Иван Яковле-вич Собакиннарга сиэннэрин бүөбэйдээн олохтообута. Мин ийэбин Евдокия Спиридоновнаҥа балтым дигэн кэлэн ыалдьыттан барара, биһиги ыал Күндүлгэ олодохпу-туна Кыһаҥа дигэн бэрт сытыары сыһыаҕас ылаҕы сүөһү төрдө онго-с-тун дигэн бэлэхтэбитэ.

Эһээбит Прасковья Федоровна төрөспүт дьонно, аҕа Старостин Федор Кононович – Холоруктаах оҕуһуор, ийэтэ Матальи́я Ма-ары́йа Ахчаҕар нэһилиэгэр олохто-обуттар. Кинилэр алта кыыс, биһир уол орлоохтор эбитэ үһү. Баһыс кыыс, Прасковья Федоровна Старостина (Бороскубуя), сааһын тухары советскай-партийнай салайар үлэҥэ үлэһэбит Николай Смирно-ков, буойун-суруйааччы, поэт Алексей Бродников уонна үлэ, ты-ыл ветерана мин ийэм Евдокия Бродникова ийэлэрэ. Ити биһиргэ төрөөбүт алта кыыстан биһирдэстэ-рэ, эһээбит Бороскубуя эдьийэ Олөөн, Төлөйгө Тэлгээн дигэн алааска Бүөтүр Гулэв дигэн киһиэхэ кэргэн тахсан олохтообута. Кинилэр оҕолоро Минигэрий, Олөөн икки Настаа, бырааттара Түмэһий оҕо сылдьан мин ийэбин Дьэбдизини, таайбын Олексейү кылтта тэннэ оонньоон-көрүлээн улааппыттар. Биһиргэ төрөөбүт аҕас-балыс оҕолоро буолан, кыра эрдэхтэриттэн сүрдээгин уру-урҕаһаллар, истинник санааһаллар эбит. Бу алта аҕас-балыс кырҕы-тар сорогох сурдуулар Тизхээн кыһа Ленинград куорат блокада-тын кыттылааҥа, педагогическай үлэ ветерана Анастасия Тихоновна Старостина, сэрии иннинэ Ленин-градка театральнай институтка үөрэнэ сылдьыбыта.

Ханьык баҕарар суол төрдө киһи төрөөбүт тизгэниттэн, оҕо сааһын, оонньообут-көрүлээбит ыһрыттан саҕаланар. Ийэ дойдуга төлөннөөх таптал төрөөбүт түөлбөттөн, айгыр-силлэк алаас-тартан саҕаланар эбээт! Билиһи-лээх поэт, суруйааччы Алексей Спи-ридонович Бродников төрөөбүт-үөскээбит Төлөйүн, оҕо сааһа аас-пыт тапталлаах Дьуодальы алааһын, Чурапчыттан күөх ча-ранҕын элбэх хоһоонугар хоһуй-бута, ырыаҥа ыллаабыта.

Сыанабыла биллибэт
Сырдык тыһаһар

Таһара таһаһыт
Таһай күөхтүн таһаһыт
Сибээһин таһаһыт
Сирам күөхтэр

Тураһыт
Уйгу-быйаһаҕа
Унаар доһуһу күһаһыт
Ийэ буорбар иэстээһин

Икки төгүл таһаһыт,
Киһи буолбут иэстээһин,
Киһи дьолун түстүүрүм – "Алаас-спар" дигэн хоһоонугар махтал ал-гыс тыһыларын суруйбута. Уонна чахчы даҕаны төрөөбүт төрүт буо-ругар анаан эһээт тыһыларын үс бүк төлөөбүтэ. Ол курдук, бастатан туран, буойун саллаат буолан, ийэ дойдутун хорсундук көмүскээбитэ, иккиннээн-учуутал үрдүк аатын ылан, үүнэр көлүөнэ ыччаты сыр-дыкка, кэрэ-үтүөгэ уһуйбута, үсүүһүнэн-поэт, суруйааччы буо-лан төрөөбүт-үөскээбит Чурапчы-тын чараһар алаастарын нарын-нык туойбута, үлэһит-хорсун дьо-нуун уруйдаан-айхаллаан айан-су-руйан хаалларбыта.

Алексей Спиридонович оҕо сыл-дьан Төлөйгө түөрт кылаастаах на-чалнай оскуоланы бүтэрэн баран, Чурапчыга киирэн сэттис кы-лааһы бүтэриэр дьэри үөрэммитэ. Ол кэнниттэн биһиргэ үөскээбит доҕруунаан Алексей Прокопьевич Максимовтыын, төрөөбүт сирдэри-гэр Төлөй оскуолалар тахсаннар биһир бастакынан учууталлаабыт-тара. Ол даҕаны иһин буоллаҥа буо-луту:

Үөһүгүм, ырыанан
Үөрэммит кэмнэрбин,
Улаатан да баран
Умарбын биллэһин.
Ол туһу үрдүгэр,
Оскулалар иннигэр
Иһиллэр көр-күрүр
Иһиллэр мин үөһүм

– дигэн оҕо сааһын, оскуолатааҕы дьоллоох кэмнэрин ураты кэһи-нэн ахтан суруйан хааллардаҥа.

"Айар үлэһин Чурапчыга оһуругу кылааска үөрэнэ сылдьан, дыарык-таммыт быһылааҥа. Хоһоону су-руйар идэлээҥэ эрдэттэн тар-дыһылааҥа. Эдэр эрдэҕиттэн наһаа ыраас, чабар туттунуу-лааҥа", – дигэн мин ийэм Евдокия Спиридоновна убайын туһунан ис-тинник ахтан санаан ылар.

Таайым бараксан олус омуһна-ах, кыраттан да наһаа үөрүһүөн, элбэх майгылаах үтүө киһи этэ. Поэттар чахчы даҕаны уйаҕас дууһалаах, уйан дьон буолаллар. Ол иһин даҕаны тулаһыт эйгэни, кэрэни-үтүөнү кимнээҥэр даҕаны түргэник ыһынан ырыаҥа, хоһоонно тигэн киллэрэр ураты дьуордаах буоллаҕара. Ол онно кинилэргэ өрүүтүн күөс-көмө, бөдөрүөх буолар төрөөбүт буор-дара, алгыстаах алаастара. Ол туһунан уйаҕас дууһалаах, лирик-поэт Алексей Спиридонович "Ил-гэлээх алааспар" – дигэн хоһоонугар манньык хоһуйан суруйбута:

Ийэһи дьол тыһынаах
Илгэлээх алааһым,
От күөҥэ мурт сыттаах,
Оо, бөдүн, сылааһың.
Эмээһин мин истим
Эмийиһи үтүһүтүн,
Сур күөҥэ мин эһим
Сылаах муртартым.
Эн түөскөр, таһаһар
Элбэхтик мин сыттым,
Дууһабын сүрэхтэр
Дуоһуа сыттытым
Калыҥ уутугар
Көрүгү оонньоотум,
Ойуурар, куруһуар
Отонун тоноотум.
Илгэлээх алааһым
Истинник маһыһым:
"Аҕыһың, талааһың
Аһы мин да аһыһым!"

Туох баар айар талаанын, су-руйбут айымньыларын төрөөбүт алааһыгар анаабыта. Түөрүгэ түспүт, биһиги ыһаммыт Төлөйүн аатын кини эйгэ доҕруоннохтук ааттаһыта-биһиги кини туттар киһибит, буойун-суруйааччы, ли-рик-поэт Алексей Бродников.

Павел ФЕДОРОВ – Сомоҕо, Россия Суруйааччыларын союһун чилиэнэ, Саха Республикатын културатын үтүөлээх үлэһитэ

Алгор суруттар этиттар санаа
редакция полмизеттар малдын ол
түбөлөр буолботок. Суруука
маллар чокчулар
малдыктаскытаргыттар этит-те-те-те
алгор тус байыа суур.